

SC 24057

DE SCHOOLKWESTIE.

III.

GRIEVEN TEGEN DE SCHOOLWET,

EN

HET GEHEIM VERRADEN.

(OVERGEDRUKT UIT „DE STANDAARD.”)

AMSTERDAM, J. H. KRUYT.

1875.

Prijs 10 Cents.

GRIEVEN TEGEN DE SCHOOLWET

EN

HET GEHEIM VERRADEN.

(OVERGEDRUKT UIT „DE STANDAARD.”)

AMSTERDAM, J. H. KRUYT.

1875.

GRIEVEN TEGEN DE SCHOOLWET.

Het Concurrentiestelsel in zake Onderwijs.

Onze bewering, dat Concurrentie in zake Onderwijs op den duur onhoudbaar was en nooit tot een gezond schoolstelsel leiden kon, heeft tegenspraak uitgelokt.

We vragen revisie van dat oordeel, en geven, ter voorkoming van misverstand, vooraf een duidelijke uiteenzetting van ons gevoelen.

Zoolang art. 194 der Grondwet blijft wat het is, kan men aan het Concurrentiestelsel niet ontkomen.

Elke voorstelling dus, alsof we, zoolang het niet gelukt is, dat artikel te wijzigen, aan opheffing der Concurrentie dachten, berust op dwaling.

Zoolang der Overheid eenerzijds de plicht is opgelegd, voldoende openbaar lager onderwijs te geven, en anderzijds aan particulieren de vrijheid onverlet blijft om vrije scholen te openen, bestaat de Concurrentie in zake de volksschool niet slechts feitelijk, maar krachtens de wet.

Onze strijd tegen het Concurrentiestelsel gaat dan ook uit van de stellige overtuiging, dat het vroeger of later gelukken zal, de »ellendige zinsnee" van art. 194 te doen wegvallen en onze volksschool te vrijwaren tegen de doodende omarming der politiek.

De Staat kan niet schoolmeesteren, wijl hij noch paedagogische beginselen, noch godsdienstige belijdenis heeft, en diensvolgens een neutraliteit moet najagen, die practisch op bevoorrechtiging van het modernisme en bestrijding van het Christendom uitloopt.

En toch kan evenmin ontkend, dat de Staat zijn plicht verzuimen zou, indien hij geen waarborg bood, dat het volksonderwijs, op deugdelijk peil gehouden, onder aller bereik viel.

Verbind die beiden, en we zien geen andere oplossing, dan de

Zelfstandige organisatie van het Lager Onderwijs, onder toezicht der Wetgevende Macht.

Het onderwijs is uit zijn aard geen staatkundig, maar een *maatschappelijk* vraagstuk. Niet op het terrein van den Staat, maar wel op dat der *maatschappij*, is de natuurlijke verbinding te vinden van de belangen, die ouders en kinderen, Kerk en Staat, ten opzichte van het Lager Onderwijs, gelijkelijk kunnen doen gelden.

Eerst indien deze waarheid erkend wordt, valt de tegenstelling tusschen Staat en Kerk in zake de volksschool voor altijd weg, en kan men tot een stelsel geraken, dat de vrije school als regel huldigt en slechts bij wijze van aanvulling de officiële neutrale school laat voortbestaan.

Welke bedenkingen nu hebben de voorstanders van het thans vigeerend Concurrentiestelsel hiertegen in te brengen? En gesteld al, dat ook met dit *sociale* systeem van onderwijs de volmaakteheid niet bereikt ware, wegen die bedenkingen tegen de gevaren van het Concurrentiestelsel op?

Welke dan die gevaren van het Concurrentiestelsel zijn?

Met name wijzen we op een *viertal*.

1. *De school wordt tot inzet verlaagd voor het politieke kansspel.*

Ons, anti-revolutionairen, is vaak verweten, dat door onze kitteloorigheid de schoolquaestie in de politieke debatten was binnen-geleid! Alsof niet het *Conservatieve* schoolsysteem, (en dat biedt ons de wet van '57), tot deze politieke inmenging *dwong*!

Breng het over op industrieel terrein, waar de concurrentie meer eigenaardig thuis hoort, en niemand weerspreekt dit.

Denk u, dat van overheidswege voor het steeds in voorraad hebben van een voldoende hoeveelheid levensmiddelen in elke gemeente van ons land te zorgen ware, zou het dan billijk zijn, onze bakkers, vleeschhouwers, kruideniers, enz. van *agitatie* te beschuldigen, indien ze bij de stembus zich weerden om deze *onmogelijke* concurrentie tot de kleinste afmetingen te beperken?

En is het dan onze schuld, dan wel die van den Conservatieven wetgever, dat we door de stembus het eenig afdoend instrument zochten te bespelen, waardoor de groot-concurrentie van den schoolhoudenden Staat kon belet worden, voort te schrijden tot onze algeheele onderdrukking?

De *wet zelve* maakt de volksschool tot een politieke quaestie bij uitnemendheid.

Tot een politieke quaestie voor onze *Liberalen*, die, bij ontstentenis van een gemeenschappelijk program, zich om de neutrale volksschool schaarden, ter beveiliging van het kostelijk instrument, dat hun door Conservatieve kortzichtigheid ter liberaliseering van het opkomend geslacht geboden was.

Tot een politieke quaestie voor onze *Conservatieven*, die, ter elfder ure de fout van '57 inziende, de schoolquaestie bij uitnemendheid geschikt keurden, om hun den steun der doleerende partijen te verzekeren.

Tot een politieke quaestie voor onze *Roomsch-Katholieken*, die, minder geneigd om hun staatkundige bedoelingen te laten doorschemeren, zich met zeldzamen tact achter de batterij der schoolquaestie terugtrokken.

En óók, tot een politieke quaestie voor ons, Anti-revolutionairen; zóó zelfs, dat de elementaire bestudeering van het algemeen staatkundig beleid er lange jaren door op den achtergrond werd gedrongen

Dermate tot een politieke quaestie verlaagd, dat sinds een tiental jaren de school schier het eenig Shibboleth bij de verkiezingen, de eenig maatgevende onderscheiding der partijen, het *Damocles*-zwaard voor elk komend Ministerie was.

Het bederf hiernit voortspruitend, was wederkeerig. De *school* bedierf de *politiek*. De *politiek* bedierf de *school*. En in ernst mag gevraagd, of bij de oorzaken van onzen nationalen achteruitgang iets met de ellendige wet van '57 in vergelijking komt.

2. *De invloed der doleerende partijen MOET strekken om de Staatsschool in haar bloei te belemmeren.*

Concurrentie moet *eerlijk* zijn, zal ze zich als stelsel aanbevelen.

Is deze eerlijkheid op het stuk der volksschool denkbaar?

Eerlijke concurrentie beteekent, dat de kansen in den wedloop voor beide mededingers *gelijk* staan.

Gelijke kansen!!

Wat dunkt u?

De *Staatsschool* heeft ten haren voordeele 1. geheel den onmetelijken invloed van het administratief gezag, 2. geheel het personeel schier van inspectie en commissoriaal toezicht, 3. de onbeperkte beschikking over de beurs van alle ingezetenen, 4. de vaste positie, die zij den onderwijzer kan aanbieden, 5. de opleiding op rijk gedoteerde normaalscholen, 6. de pensionering van eervol ontslagen onderwijzers, 7. een onduidelijke en daardoor alles veroorloovende wet, en 8. het kosteloos onderwijs.

En daartegenover staat de *vrije school* met *niets*, letterlijk *niets*, gedwongen op te roeien tegen den stroom van administratieve overmacht, geldelijk overwicht en spitsvondige wetsverkrachting.

Drie vragen aan u, die het Concurrentiestelsel bepleit: 1. Moet concurrentie niet *eerlijk* zijn? 2. Onderstelt eerlijke concurrentie geen *gelijkheid* van kansen? 3. Op wat wijs wilt ge der *vrije school* gelijke kansen met zulk een Staatsschool verzekeren?

Slechts één middel tot verweer rest den voorstanders der *vrije school*.

Voor zooveel ze kiezers zijn, kunnen ze afgevaardigden benoemen, die de gestadige neiging, om de kansen *nog ongelijker* te maken, temperen.

Over het lot der Staatsschool beslist de Wetgevende Macht. Bij die beslissing heeft men stem in het kapittel. Kan het dan anders, of men *moet* wel, uit zucht naar zelfbehoud, de gelden weigeren, die de Staatsschool nog machtiger zouden maken, d. w. z. de *vrije school* nog zwaarder zouden drukken?

3. *Het Concurrentiestelsel stelt het leven of den dood der vrije school in handen eener kunstmatige parlementaire meerderheid.*

Nog onlangs, bij het jongste onderwijsdebat, openbaarden de voorstanders der Staatsschool den toeleg, om 1. de kosten voor het onderwijs nog aanzienlijk te verhoogen, 2. van het beschikbaar onderwijzerspersoneel nog een geheel regiment voor de Staatsschool aan te werven, en 3. de kosten van het vrije onderwijs nog merkbaar op te drijven; let wel, onder de uitdrukkelijke verklaring, dat aan wegneming onzer grieven van verre niet werd gedacht.

Reeds nu worstelt de vrije school tegen het onmogelijke.

Zo heeft gebrek aan vastheid, aan geld, aan personeel.

Reeds nu is de profetie niet gewaagd, dat ze, komt er geen verademing, zal moeten bezwijken.

Toch wordt openlijk de toeleg geproclameerd, om haar last driedubbel zwaar te maken, en of die toeleg zal worden gekeerd, dan wel onder de triomfkreten onzer Liberalisten gelukken zal, hangt af van . . . een enkele stem in de Kamer; van den uitslag eener enkele verkiezing; van de vraag of de concilianten in ons parlement, nu reeds, zoover gaan durven.

4. *Het Concurrentiestelsel, gelijk dit thans rigeert, leidt niet tot de uitkomst dat door wedijver het onderwijs winne.*

Voetstoots stemmen we toe, dat er zeer enkele gevallen aanwijsbaar zijn van ouders, die, in beginsel voor de vrije school, om haar voortreffelijkheid de Staatsschool kozen. Ook dat er ouders zijn, die, in beginsel voor de Staatsschool, om het deugdelijker onderwijs hun kinderen op de vrije school deden.

Maar deze uitzonderingen beheerschen den toestand niet.

Van paedagogischen wedijver tussehen de Staatsschool en de vrije school is slechts in zeer enkele steden en dorpen een schijn aanwezig.

In den regel beslist het beginsel, dat men belijdt. Christenouders zenden hun kinderen liever naar een Christelijke school, ook al tobt ze met haar onderwijzerspersoneel, liever dan ze aan de Staatsschool toe te vertrouwen. En omgekeerd bekreunt men zich zoo weinig om paedagogische uitnemendheid, dat men gewoon is, zelfs zonder zweem van onderzoek, elke Christelijke School als Confessioneele pest en broeinest van onverdraagzaamheid te haten.

Zoo is de wedstrijd van het *paedagogisch* op het *princiep* en *politiek* terrein overgebracht, en niet de opvoedkundige, maar schier uitsluitend de staatkundige concurrentie heeft tot opbeuring van ons schoolwezen geleid.

Zoolang derhalve met Concurrentie in zake de volkschool steeds *concurreren met den Staat* bedoeld wordt, komt ze ons onhoudbaar en verderfelijk voor, en het is alleen die concurrentie, die we bestreden.

Dat ook in het *sociale* systeem der volkschool concurrentie heerschen zou, ja, dat eerst in dit systeem de wedijver tot paedagogische uitnemendheid zou prikkelen, spreekt van zelf.

Edoeh, voet bij stuk! gelijk het Handelsblad zegt.

Wat onze tegenstanders verdedigden en als puijkuweel van landsvaderlijke wijsheid roemden, was niet de vrije sociale concurrentie, maar uitsluitend de *concurrentie van particuliere scholen met de scholen van den Staat*.

Schoolinspectie.

Eén der ernstigste grieven tegen het schoolstelsel van '57 lag steeds in het eenzijdig karakter van het School-toezicht, waartoe, ja, niet de letter, maar dan toch de geest der wet drong.

Het Schooltoezicht, in zijne verschillende vertakkingen, strekt zich uit tot het Onderwijs in vollen omvang; het kent als zoodanig de onderscheiding van openbaar en bijzonder onderwijs slechts in technischen zin; zijn werkzaamheid moet *beide* gelijkelijk omvatten, en niet of in eenige gemeente het ééne dan wel het andere soort van onderwijs meer geliefd is, maar uitsluitend of het gegeven onderwijs aan den eisch der wet beantwoordt, is de vraag, die zijn commissie onderzoekt.

Onbeduidend is dit toezicht niet. Inspecteuren en Commissarissen zijn met tamelijk groote macht bekleed. Bovendien van hun gunst of ongunst hangt en voor den bloei eener school en voor het persoonlijk avancement der leeraren, soms veel af. Ze oefenen daardoor een zedelijken invloed, die nog verder reikt dan hun formeel gezag, en zijn op het stuk van onderwijs, meer nog dan de Dagelijksche Besturen, meer nog zelfs dan de Gedeputeerde Staten, de voor de toekomst beslissende macht.

Zou men zulk een invloed van Overheidswege aan een voorstander der vrije school in handen kunnen geven? Zou voor de schoolinspectie, op de gansche lijn harer hiërarchische vertakking, een voorstander der vrije school der Overheid een even welkom en betrouwbaar mandataris zijn, als de ijveraar voor neutraal onderwijs? Was men zeker, dat bij de aanstelling dezer machthebbers nimmer aan partijdige genegenheid voor de Staatsschool een premie van publieke erkenning en officieele waardeering zou worden nitgereikt?

Het spreekt van zelf, dat een enkele benoeming, ter weêrlegging van het verwijt en ter afwering van de onwraakbare beschuldiging met opzet onder de tegenstanders der Staatsschool gedaan en met ophef den volke verkondigd, als uitzondering, den regel bevestigt, *niet* weêrspreekt. Daargelaten, dat ook aldus deze uitzonderingen *zeer* zeldzaam zijn!

Ondanks de neutrale theorie kwam men, na korte aarzeling, dan ook schier allerwege, feitelijk, tot het practisch resultaat, dat, waar dit slechts kon, de schoolinspectie geheel aan voorstanders der Openbare school, in zeer partijdigen zin verstaan, in handen werd gespeeld. Men zag in, dat een tegenstander der staatsschool, ja, voor wetsschending zou terugdeinzen, in zijn ambtelijke betrekking

ongetwijfeld naar onpartijdigheid streven zou, maar dat het voor den bloei der Openbare school op het hart, op toewijding en genegeheid aankwam, en dat een schoolinspectie zonder dit ingrediënt haar op den duur moest schaden.

Zelf nam men niet de uitvlucht van »ambtelijke onpartijdigheid" dus *geen* genoegen; maar vond, dat omgekeerd, de vrije school deze »ambtelijke welwillendheid" wel terdeeg voor lief kon nemen. Waarin wordt ge benadeeld? klonk dan het uitdagend wederwoord. Spreek, zoo ge klachten hebt! Zijn onze inspectoren, van hooger en van lager rang, niet onpartijdig, niet humaan?

Zeg ons op uwe beurt — zouden we willen antwoorden — of gij dan die enkele onzer geestverwanten, die in het »corpus doctum" werden opgenomen, op partijzucht of inhumaniteit hebt betrapd?

En indien niet, waarom weert uw partij dan stelselmatig onze mannen

Zoo nu weêr te Groningen.

Reeds herhaaldelijk hadden Burgemeester en Wethouders voorgesteld, in de plaatselijke Schoolcommissie ook een enkelen voorstander van het vrije onderwijs op te nemen.

Er bestond wel aanleiding toe. Immers, de helft van het schoolwezen behoort te Groningen aan de vrije school.

Er was een zeer aannemelijk candidaat. Prof. Gratama zal door niemand als onbevoegd of te partijzuchtig candidaat worden afgewezen.

Er zou een zeer ernstige grief door zijn weggenomen, die sinds jaren bij een groot deel der burgerij tegen den Gemeenteraad bestaat.

Gevaar was er niet bij.

Ook al ware hij gekozen, Prof. Gratama beschikte slechts over een enkele stem en zou alleen hebben gestaan in de Commissie.

En toch vond deze voordracht bij den Gemeenteraad te Groningen zeer ernstige bestrijding.

De heer Leopold wilde liefst geen der beweerde grieven ontvankelijk verklaren, maar

„Maar ook wanneer men al grieven had, dan nog zou men rekening moeten houden daarmede, waarin die grieven bestaan. Als men er aan voldeed, dan zou dit toch tot geen practisch resultaat leiden. De grieven zijn tegen het neutraal onderwijs, dat niet neutraal is. Men zou dus zeggen, als het onderwijs neutraal werd gemaakt, dat het dan ook te gebruiken zou zijn voor die partij; maar die partij wil dat niet, zij wil positief-Christelijk onderwijs. Op die wijze zoude aan die grieven toch nooit te gemoet gekomen kunnen worden. Spr. gebruikt hierbij de volgende vergelijking. Hij stelt zich voor, dat de Staat van plan is te zorgen voor goed drinkwater en dat de Regeering een voorstel doet om dat denkbeeld te verwezenlijken. Die Regeering zegt, dat het water koud moet wezen. Nu is er echter eene partij die zegt, dat het water warm moet zijn. Deze partij krijgt haar

zin niet. Wat doet nu die partij? Zij komt op met te zeggen, gij wilt het water koud hebben, maar het water is niet koud. Spr. vindt dergelijke tegenwerking van het Staatsonderwijs onedel. Welk belang heeft die partij bij den graad van koude van dat water, tegen het gebruik waarvan zij gemocdsbezwaren heeft?

„Burg. en Weth. komen op de billijkheid. Daar schijnt wel iets voor, doch men moet daarom toch niet te veel toegeven. Het is wenschelijk, dat iedere partij doet wat zij goed acht, dat doet juist de antirevolutionaire partij; spr. ziet, dat zij alles uitsluit wat niet tot hare kleur behoort; wat hier in Groningen op kerkelijk gebied is voorgevallen, levert daarvoor het sprekendst bewijs; zonder te vragen, of daardoor het bekwaamste en nobelste deel van het volk geweerd wordt, stuurt die partij los op het doel, dat haar als het goede doel voor oogen staat, door personen te kiezen, die haar aan dat doel nader willen brengen. Spr. acht die partij daarom hoog. Hij wil die zelfde uitsluiting bij de andere partijen en kan zich anders geen gezonden toestand denken.

„Burg. en Weth. willen de beginselen en meeningen der antirevolutionaire partij in de schoolcommissie vertegenwoordigd zien: spr. wil aannemen, dat dit woord hun onbedacht uit de pen gevloeid is, maar van beginselen kan alleen sprake zijn bij de vaststelling van de wet, niet bij de uitvoering.

Burg. en Weth. stellen het zoo voor, hetgeen spr. als eene utopie beschouwt, alsof een anti-staatsschoolman bekeerd zou worden. Het komt spr. voor, dat men daarbij niet onderscheidt; men heeft niet te doen met een anti-staatsschoolman, maar met een anti-revolutionair, het eerste is slechts een uitvloeisel van het laatste. Maar als er sprake van bekeering zou kunnen zijn, zou ook de geheele commissie bekeerd kunnen worden, wat de Raad van Groningen wel niet wenschelijk zou achten. Maar hetzij er bekeering plaats hebbe of geen bekeering, en dit laatste is het waarschijnlijkst, het gevolg van het een en ander zal een eindeloze strijd zijn in de commissie en die het spoedigst daarvan vermoeid werd, zou ophouden lid te blijven.”

Het einde van het debat was, dat van de 24 raadsleden de helft zich voor den hoogleeraar Gratama verklaarde, terwijl de andere helft, na zich blijkbaar vooraf verstaan te hebben, eenparig op den onderwijzer Rijkens stemde.

Hierop dient gewezen.

Van tweeën één toch.

Of de uitsluiting, het ondanks openlijke voordracht van Burgemeester en Wethouders voorbijgaan van een man als Prof. Gratama, vloeit uit den geest der Wet van '57 voort, die dan uit haar eigen vruchten geoordeeld wordt.

Of wel, ze strijdt met den geest dier wet, maar is dan, erger nog, een smadelijke hoon, aan alle voorstanders der vrije school in een uitnemenden geestverwant ats Prof. Gratama aangedaan.

Wat kiest de liberale partij?

Haar nitlatingen worden meer en meer verdacht.

Of wat dunkt u van deze zinsneel in het Amersf. Weekblad?

„De anti-schoolwetmannen doen *zich hier meer* dan op eenige andere plaats hoo-
ren, en ijveren onder het masker eener ziekelijke dweeperij *tegen de bestaande*
orde in den Staat. Wel is de Staat *lankmoedig* te noemen, die, ofschoon reehtens
daartoe *volkomen bevoegd*, aan zulke versieningen in het belang der openbare
orde haar recht *van bestaan niet ontzegt*.”

Dat men ons nog duldt, is *langmoedigheid*!

Een nog erger Cultuurstelsel.

Ergerlijker laat zich in het oog van een liberalistisch partijgan-
ger niet licht iets uitdenken, dan het *Cultuurstelsel* dat het Con-
servatisme op Java heeft ingevoerd.

Men mocht de Javaansche maatschappij niet *dwingen*.

Zulk een landsvaderlijke *albemoeiing* moest op dooding van de
nationale levenskracht uitloopen.

Welke vrucht Java teelen wilde, moest de Javaan *zelf* weten.

Dat in beslag nemen van een geheel land, om het dienstbaar te
maken aan een *productie*, waartoe het uit zich zelf niet komen zou,
was misdadig.

Dat stond niet aan den Staat; dat lag in geen regeeringsbe-
voegdheid; dat kon de taak der overheid niet wezen!

Een regeering, die landbouwer van beroep werd, zag om het
zeerst haar eigen *waardigheid* en de *toekomst der natie* voorbij.

Voor een tijd lang kon men daar schitterende *schijn*-resultaten
mee verkrijgen, maar ten slotte liep het op *nationaal bederf* uit.

Tot op een goede hoogte gingen we steeds met onze Liberalen
in deze veroordeeling van het *koloniaal* cultuurstelsel mee. Of lie-
ver nog, men kan zeggen, dat de Anti-revolutionairen zelven het
eerst de onhoudbaarheid van dit dwangstelsel hebben gepredikt.

In Oost en Noord, in Koloniën en Moederland, hebben we steeds
tegen menschonteereuden dwang geprotesteerd, en gewaarschuwd
tegen de begripsverwarring, om aan den *Staat* toe te vertrouwen,
wat de heilige taak is der *Maatschappij*.

We dachten, de Liberalen moesten, krachtens hun *formeel* be-
ginsel, met ons in het gelid staan, en hun strijd tegen het cultuur-
stelsel werd o. i. meest door dat beginsel gerechtvaardigd.

Zal die gunstige opvatting stand kunnen houden?

Metterdaad, we geraken aan het twijfelen, en bekennen gulweg
dat we het spoor bijster zijn, nu onze Liberalen op nog ergerlijker
wijs precies hetzelfde in het *Moederland* willen drijven, wat ze op
koloniaal terrein zoo onverbiddelijk en zoo terecht in onze *Conser-
vatieven* hebben afgekeurd.

Of in ernst, zeg ons, is het nieuwe *Schoolprogram onzer Liberalen*, op den keper beschouwd, wel iets anders dan de invoering van een nog dreigender *Cultuurstelsel* op de erve van het Rijk der *Nederlanden in Europa*? Is het niet of de apostelen van dit stelsel, mannen als Kerdijk en Moens, naar den roem dingen om hún naam naast dien van Graaf van den Bosch op 's lands historieblad te vereeuwigen?

Ons Indisch Cultuurstelsel strekte, om Java *niet* te laten produceeren wat het zelf verkoos, maar wat den Regent van Buitenzorg goeddacht.

En wat nu is de strekking van het Liberale Schoolprogram anders, dan om door middel der Staatsschool de natie in geestelijken zin te laten produceeren *niet* wat ze zelve wil, maar wat de liberalistische drijver door haar geteeld wil hebben?

Een natie arbeidt óók in *geestelijken* zin, en het *product* van dien rusteloozen arbeid moet bij een vrij volk door nationale keus en vaderlandsche neiging bepaald worden.

Daaraan nu wil men een einde maken.

De natie moet blijven arbeiden, zelfs harder zwoegen dan dusver, maar *het product van dien arbeid* zal vooruit door onze Liberalisten worden bepaald.

Het wonder, door de *Gouvernements Koffietuinen* op Java verricht, zal de *Gouvernementsschool* in het vrije Nederland moeten doen.

Omdat het Gouvernement koffie noodig heeft, wordt de Javaan gedwongen koffieboomen te planten. En evenzoo, omdat het Liberalisme een ontkerstende volksontwikkeling noodig heeft om staande te blijven, moet heel het jonge geslacht in de Staatsschool voor die ontkerstening rijpen.

Onze leidslieden komen saâm. Ze bepalen in hun vierschaar de *hoeveelheid* en de *soort* van geestelijke vrucht, die *binnen zeker tijdsbestek* door ons volk moet geproduceerd worden, en misbruiken nu den sterken arm van den Staat, om een vrij volk, in strijd met zijn eigen neiging, in weerwil van zijn verleden, ondanks zijn verklaarden tegenzin, *tot leverantie van dit product te dwingen*.

Ook hier stuiten we dus wel en goed op een *Cultuurstelsel*, maar op een Cultuurstelsel van nog ergerlijker soort.

Op Java spaarde men voor het minst de *sawah's* nog; naar eisch der Liberalen wordt het juist op den ondergang onzer Sawahs, d. i. onzer *vrije cultuur in vrije scholen*, gemunt.

Java werd met een cultuurstelsel begiftigd om onze schatkist te *redden*; het cultuurstelsel onzer Liberalen is op weg, om onze schatkist te *ruïneeren*.

Last not least, het Koloniaal cultuurstelsel stoorde slechts den vrijen loop van *stoffelijke* belangen; het cultuurstelsel onzer Liberalen is een aanslag op 's Lands *geestelijke* ontwikkeling. Voor 's lands geld van alle jonge Hollanders *kleine liberaaltjes* te maken, is van dit nieuw-modisch cultuurstelsel het uitgesproken doel.

Men heeft zoo zijn wenschen, hoe men het liefst een volgend geslacht hebben zou.

Laat ge de natie zich vrij ontwikkelen, dan komt daar niets van; dan gaat het juist een anderen kant uit; dan heeft het Liberalisme geen toekomst.

Dat mag niet.

Daar moet tegen gewaakt.

De natie *moet* geliberaliseerd worden.

De volksschool moet dat doen.

Dus moet die volksschool in Liberale handen gespeeld.

Maar nog is men er niet, *als het volk in die school niet komen wil*.

Twee middelen bieden zich daartoe aan.

Eerst zal men het beproeven met het minst opzienbarende: Maak de vrije school onmogelijk, dan komen de kinderen van zelf in uw Gouvernements-koffietuinen.

Maar bleek ook dat niet afdoende, dan is men nog niet ten einde raad en houdt nog altijd zijn *viaticum ad orcum* 1) in petto: Sluit de vrije school en plaats de politie aan elke huisdeur om toe te zien, of al de jongens en meisjes er wel uitkomen, om zich van 's morgens 9 tot 's middags 4 in »de Staatsfabriek van kleine liberaaltjes» naar eisch te laten bewerken.

Gedienstigheden der praktijk.

Onze Schoolwet wil in Art. 23 een waarborg geven voor de Conscientie-vrijheid. De onderwijzer zal niets doen of toelaten wat in strijd is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden.

Gisteren toonden we aan, hoe dit artikel juist het tegendeel uitwerkt van wat het beoogt, en de conscientie niet beschermt, maar in de klem zet.

Er waren nu eenmaal een reeks gemeenten, wier bevolking te gemengd en te klein was, om een anderen uitweg te laten dan één gemengde school.

Dat heeft men op het geheele land toegepast, ook waar tal van andere uitwegen open stonden.

Vandaar dat we in het verkeerde spoor raakten.

Toch, ook dit merkten we reeds gisteren op, bleek ook te dezen opzichte de natuur sterker dan de leer.

We noemden de Veluwe en de gewesten bezuiden den Moerdijk.

Naar eisch der wet, mogen de Openbare Scholen in die streken in geen enkel opzicht een ander karakter dragen dan b. v. te Rotterdam of te Arnhem.

De wet kent maar *één soort* van Openbare Scholen. Allerwegen in het land moet de Openbare School van dezelfde natuur zijn. Afwijking van dien regel is wetschennis.

Er mag ten deze zoo weinig onderscheid bestaan, dat het een Roomschen ingezeten volmaakt hetzelfde moet zijn, of hij zijn kind naar een Openbare School in Groningen of naar een Openbare

1) Een paardenmiddel.

School in Bostel moet zenden. En, omgekeerd, voor een Protestant mag er geen het minste verschil in liggen of hij zijn kind aan een Openbare School op de Veluwe dan wel aan een Openbare School in Tilburg toevertrouwt.

Zoo is de eisch van het stelsel, het voorgeven der theorie, de klem der wet.

Beantwoordt de practijk daaraan?

Beginnen we met het kerkelijk karakter der onderwijzers.

Het spreekt van zelf dat dit met de Openbare School niets uitstaande heeft.

Voor een Openbare School is het volmaakt onverschillig of de openbare onderwijzer Rooms of Protestant, een Israëliet of een Turk is.

Daar mag zelfs niet naar gevraagd worden.

Nog onlangs was onze Schoolinspectie over het wangedrag van een Gemeentebestuur, dat er naar vragen dorst, en wij gelooven terecht, *verontwaardigd*."

Hierop afgaande zou men dus denken moeten, dat een onderzoek naar de plaatsing des Onderwijzers, in verband met hun kerkelijk lidmaatschap, tot het zonderlingst *potpourri* zou leiden. Er zal, zoo zoudt ge meenen, geen oog op te houden zijn. Waar elk oorzaaklijk verband door de wet als contrabande is uitgesloten, zult ge vruchteloos naar eenigen regel zoeken. Het zal de bontste dooreenmengeling zijn, die ge u bij statistische onderzoekingen kunt voorstellen. Neem welke streek van het land ge wilt, en ge zult er dorp naast dorp vinden, waarin hier een Roomsche, daar een Gereformeerde, ginds een Luthersche, en verderop een Israëliet, 't zij midden in de Veluwe of in 't hartje van Noord-Brabant, aan het hoofd der gemeentescholen staan.

En toch, hoe uw berekening faalt!

Contrarie van dien, vindt ge een uitkomst, die u in staat stelt om een vasten regel op te maken, waardoor ge voor een goed deel van het land met vrij stellige zekerheid vooruit zeggen kunt van welke Kerk de man is, die er de jeugd in de volksschool onderwijst.

Ge vindt, dat ge voor gansche provinciën bijna zeker kunt zeggen, dat de overgrootste meerderheid van onderwijzers er Roomsche, andere streken, waarvan ge, zonder vrees van tegenspraak, beweren kunt, dat de onderwijzers er Protestantsche zijn; ja zelfs enkele streken, waarvan ge veilig vermoeden kunt, dat de onderwijzer er een bepaalde richting in de Protestantsche Kerk zal zijn toegedaan.

Is dit toeval?

Niemand durft het beweren.

Maar zoo niet, dan wordt er op gelet van welke Kerk de adspirant is.

Dit nu is tegen de wet.

En wat zeggen nu onze Liberalen hiertoe?

Als één enkel Gemeentebestuur het waagt open kaart te spelen en, ter voorkoming van teleurstelling, er *P. G.* in haar advertentie van oproeping bijzet, dan zijn de heeren *verontwaardigd*.

Maar als tientallen van Gemeentebesturen wel niets van hun toeleg aan de groote klok hangen, edoch feitelijk geene benoeming doen, zonder zich vooraf vergewist te hebben, dat de adspirant van de gewilde Kerk is, dan geen woord.

Of ja, dan wel een woord, maar, gelijk nog eergisteren het Handelsblad, om hierin niets onnatuurlijks te vinden.

Kan de paradox: »*De mug uitzijgen en den kemel verzwelgen,*» ooit toepasselijker zijn dan op deze gediensstigheid der praktijk?

En bleef het daar nog maar bij!

Maar de gediensstigheid gaat veel verder.

Heel het land van den Dollart tot de Schelde weet, dat de scholen midden op de Veluwe van geheel andere natuur zijn dan de scholen om Maastricht, en dat evenzoo de Limburgsche school weer geheel iets anders is dan de school in het Brielsland.

Vraag er, mits niet officiëel, uw bekenden onder alle richtingen naar; doe onderzoek bij uw liberalen vriend, uw Roomschen dischgenoot, uw conservatieven vertrouwde, en een glimlach zou beurtelings om elks lippen zweven, indien ge u nog aansteldet als kon over deze feiten tusschen u en hen nog geschil bestaan.

Wie de eenzelvigheid van de Openbare School op de Veluwe, in Limburg en Noord-Brabant, in Brielsland en Noord-Holland, als stelling ter verdediging koos, zou zich in het oog der publieke opinie belachlijk maken; toonen dat hij de kaart van het land niet kende; en uit de nevelen der theorie terug zijn te roepen naar de feiten der practijk.

Heeft men nu een *enquête* bevolen, om naar dit feit van publieke notoriteit onderzoek te doen en de eere der wet te herstellen?

Integendeel, men heeft de vingers voor de oogen gebracht. Zoo zag men en deed niettemin alsof men niet zag.

De wet was middel, iets anders doel.... en dat andere werd door deze gediensstigheden der practijk *niet* geschonden, maar bevorderd.

Of hier dan toeleg in school?

Of men deze toestanden met opzet in het leven riep?

Geenszins.

Men kon niet anders, en wat niet anders kon, had zijn aanbevelenswaardige zijde.

Ultra posse nemo l)....; wat hebt ge aan te merken?

Wat we hebben aan te merken?

Dit.

Indien de theorie van uw wet, hoe schoon ook uitgedacht, op de feiten van het leven afstuit, wees dan tegelijk een eerlijk en een verstandig wetgever, en wijzig een wetsbepaling, die op den feitelijken toestand van uw land niet past.

Nog steeds verplaatsten we ons op uw eigen standpunt.

Welnu, ook op dat standpunt ons denkende, roepen we u toe: *maak artikel 23 concreet!*

1) »*Nood breekt wet.*»

HET GEHEIM VERRADEN.

Misrekening.

De Liberalistische enterij viel ten onzent niet mee. Naar den op Franschen bodem veredelenden aard van het boomgewas, zou ook het wilde hout in de Nederlandsche kweekerij, door inenting van daar ginds gewonnen lot, verbeterd worden. Vooral de volksschool ontving den last om zulk een enterij op groote schaal te zijn. Het baatte niet of al in de hoogere kringen der maatschappij het kunstlicht haar schittering uitstraalde. Onder den constitutioneelen regeeringsvorm dient ook met den invloed van het volk in wijderen kring gerekend. Derhalve voor duurzamen triomf geen waarborg, zoolang op de natie in het groot de kunstbewerking niet met goed gevolg was toegepast. Vandaar de gretigheid, waarmee men zich op de volksschool wierp.

1806 en 1857 waren de twee mijlpalen op den weg, die tot verovering van die nationale sterkte leiden moest.

Beide malen het doordrijven der eenvormige Staatsschool ter vernietiging van de vrije school. In 1806 onder de vlag van een verbleekt Protestantisme. In 1857 onder de banier van een verwaterd Christendom.

Nog twee dagreizen, en de eindpaal, waarnaar het beginsel drijft zal bereikt zijn. Gelijk het verbleekt Protestantisme in een verwaterd Christendom verliep, zal ook dit op zijn beurt in een volstrekt kleurlooze godsdienstigheid verschieten, welk proces, al voortgaande, in bestrijding van allen godsdienst met open vizier eindigen moet.

Poulain dorst het uitspreken: *La vraie religion c'est de n'en avoir aucune*, d. w. z. » Waarlijk vroom is alleen wie met allen godsdienst heeft gebroken! »

Toch zag men van deze aan allen godsdienst vijandige strekking niets aan de oppervlakte. Het kwaad school in het beginsel, en ook onder onze Liberalisten kunt ge veilig den grooten hoop vertienden, eer ge naar een man van beginselen zoeken gaat.

Integendeel meenden en pers en publiek en Wetgever de ware vroomheid door deze ontving van het veredelde lot te zullen bevorderen. Wat men bestreed, was niet de echte maar de valsche vroomheid. Niet de Kerk, maar de secte. Niet de Openbaring der Hemelsche genade, maar van den helschen haat.

Ter goeder trouw mag daarom van de meeste Schoolwetmannen ondersteld, dat ze metterdaad volksgeluk door volksontwikkeling tot hun oogmerk kozen; vast overtuigd dat het oude Christendom hieraan schadelijk, alleen hun nieuwe godsdienst der humaniteit hieraan bevorderlijk was.

Een kunstig systeem hadden ze hierop uitgevonden.

Een wet der vrijheid zou onze Schoolwet zijn; ieders overtuiging eerbiedigen; het heil van volksontwikkeling verhoogen en aan de kweeking van alle Christelijke en maatschappelijke deugden dienstbaar zijn. In ernst, wat verlangde men meer?

Edoeh, let op de keerzijde.

Christendom boven geloofsverdeeldheid sloot behendiglijk de deur voor allen geopenbaarden godsdienst, voor de Schrift, voor den naam van Jezus Christus als Verlosser, — maar liet haar op meer dan een kier staan voor den zelfuitgedachten godsdienst van het Modernisme, voor den Catechismus van het Nut en de voorstelling van Jezus naar de leer onzer moderne Samosateners, d. i. als genie der vroomheid.

Eerbiediging van aller overtuiging smoorde op de lippen van leermeester en scholier het protest tegen den Godloochenaar, maar mocht niet zóóver gaan om ook den seetehaat der geloovige Christenen te ontzien.

Vrij zou het, onderwijs zijn, mits onder dien verstande, dat elk en een iegelijk, die, na zijn eijns voor de Staatsschool betaald te hebben, het geld voor een tweede school op eigen kosten niet bezat, d. w. z. acht tienden der natie, van deze vrijheid, anders dan in schijn, waren uitgesloten.

Zoo gelukte het een Volksschool in het leven te roepen, die schijnbaar in *het stelsel der vrijheid* paste. Een stelsel, dat concurrentie in- en schoolplicht uitsloot en, sterk door zijn spelen met den Christelijken naam, zonder openlijken dwang het doelwit zou bereiken.

Zoo ingenomen was men dan ook met dit stelsel, dat men luide profeteeren dorst, hoe nu eerst de nationale ontwikkeling een vaart zou nemen. Had den moed om u een geslacht verder te denken, een geslacht, op die wonderschool gekweekt, en ja, ge hadt wel eens van Neerlands luister in de dagen der Republiek gehoord, maar van den volksbloei, die nu te komen stondt, hadt ge geen begrip!

Bijna twintig jaren verliepen sinds, en wat is er van die hoogdravende fanfare geworden?

Godsdiensttwist zou voor altijd uithebben en nooit woedde hij zoo fel als thans.

Als een eenig volk zou onze natie zijn saamgesnoerd en nooit waren we sterker verdeeld.

Handel en scheepvaart zouden een ongeken­de hoogte bereiken en nooit kwijnden ze gelijk nu.

Deugd en huislijkheid zou alom een macht worden en nooit be­reikte de drankaccijns de hoogte der laatste jaren.

Tevrodenheid zou vooral het deel der lagere volksklasse zijn en nooit stak door het sociale vraagstuk dreigender storm op.

Ja zelfs, al blijft ge bij de lagere school en den bloei van het onderwijs zelf staan, dan nog is de teleurstelling onzer liberalen geschikt om uw deernis gaande te maken.

Nog bij ons zilveren Grondwetfeest waren ze vrengdedronken, maar, sinds ontnuchterd, hebben ze naar de lier gegrepen en tok­kelen u klaagzangen voor over den jammerlijken staat van onze onderwijzers, over den ellendigen toestand van het onderwijs, over het gebrekkig gehalte en getal van meesters en scholieren, zóó roerend, zoo naar het leven geteekend, zóó hartaangrijpend, dat ge hun noodkreet niet te sterk keurt: *Onze volkschool is in gevaar!*

In zulk een toestand zou bezonnen overleg licht tot zelfonder­zoek nopen en de vraag op de lippen brengen: »Als het dan nu uitkomt, gelijk mijn tegenstanders hebben voorspeld, en *ik* een pro­feet bleek die brood eet, kan dan de fout ook in het beginsel schuilen, in het onmogelijk beginsel van goed bedoelde, maar prac­ tisch onbereikbare en daardoor ontzenuwende *neutraliteit*?»

Liever dan aan die mogelijkheid ook maar te denken, onderdrukt het Liberalisme die vraag, zoekt door opwinding het ontzonken zelfvertrouwen te herwinnen, en decreteert: Niet in het *beginsel* school de foil, maar in *het stelsel*.

Ons stelsel, dat om den schijn der vrijheid te redden, op concu­ rentie gebaseerd was en het schoolbezoek vrij liet, moet hoe eer hoe beter prijs gegeven. Tot schoolplicht moet het komen, concu­ rentie op den duur onmogelijk zijn. Bij *Abed-Nego* is raad, mits men voorshands met *Volksonderwijs* medega.

Drie stelsels stonden naasteen.

Oud-liberale: Concurrentie. Deswege matige schoolkosten. Vrij schoolbezoek.

Nieuw-liberale: De concurrentie feitelijk gedood, door hoog opge­ dreven schoolkosten. Schoolplicht.

Radicale: Alle concurrentie bij de wet verboden. Kosteloze Staats­ school voor allen. De vrije school gesloten.

Men oordeele of voor deze *volte face* de uitdrukking »Rechtsom­ keert» te sterk gekozen was.

Voorheen hardnekkig verzet tegen *elke* schoolwetwijziging. *Thans* eisch tot onverwilde herziening!

Voorheen tegen schoolplicht. *Thans* er met alle man voor ijverend!

Voorheen een stelsel op den grondslag van concurrentie. *Thans* die concurrentie op den duur onhoudbaar verklaard!

Christelijk Nederland! Vergeet niet, dat men u gewaarschuwd heeft!

Ge waant nog dat de aanval in *het front* zal komen. Zie, gezijt van achteren reeds omsingeld!

Doel en middel.

Ook het Handelsblad mengt zich in het vernieuwd debat, dat we over de schoolquaestie openen. Dit verheugt ons. Van die zijde althans zijt ge veilig voor den vulgairen, luchthartigen trant, waarmee andere organen der pers zoo vaak een gedachtenwisseling over ernstige volksbelangen bederven. Meer nog dan het Vaderland, welks nobelheid van taal, gelijk men weet, niet zelden door ons gewaardeerd wordt, blijft het Handelsblad bijna onveranderlijk in den goeden toon, binnen het perk der goede manieren.

Ook haar drie laatste artikelen wenschen we daarom op den voet te volgen, zoodra de beëindiging van het onderhavig debat ons dit slechts even veroorlooft.

Voorhands loopt het debat niet over dat deel van het oude schoolprogram der Liberalen, wat ze ook nu handhaven, maar uitsluitend *over dat ander deel*, waarin ze thans verwerpend wat ze vroeger voorstonden of ook, thans ijverend voor wat ze vroeger afkeurden, een tweeden veel felleren aanval wagen gaan op de vrijheid van onderwijs in Nederland.

De tegenstelling gaven we aan. Ze schuilt in de woorden *Concurrentie* en *Schoolplicht* of, wil men korter gezegd, in de *geldquaestie*.

De toekomst heeft onze Liberalen *teleurgesteld*.

Ze waanden in ernst, er met de wet van '57 reeds te zijn.

Eenerzijds was hun vertrouwen op de deugdelijkheid van eigen streven te *groot*; anderzijds hun dunk van het particuliere initiatief te *gering*.

Reeds is in hun Kraton bres geschoten. Ze achten zich binnen zijn muren niet meer veilig, en dit noopt hen een sterker stelling op te zoeken, die, zoo hopen ze, allen tegenstand des belegers zal kunnen trotseeren.

Te onderzoeken, of de weinige paedagogische kracht, die ze dusver ontwikkelden, ook aan *het stelsel zelf* te wijten ware, komt niet in hen op. Hun geloof aan de deugdelijkheid van hun stelsel is nog onvoorwaardelijk.

De oorzaak van de gebrekkige resultaten, die ze dusver verkregen, kan, zoo meenen ze, uitsluitend in te groote lankmoedigheid hunnerzijds schuilen. Ze hebben voor zichzelf nog te weinig geëischt. Ons nog te ruim spel gelaten. Hun eerbied voor de leuze van »Vrijheid» is te duur betaald.

Diensvolgens willen ze thans overgaan tot hun *scherpe resolutie*; vast besloten, om, bleek ook die resolutie nog niet scherp genoeg, haar nogmaals en zóólang te verscherpen, tot er van verzet geen sprake meer kan zijn, en de volksschool haar oogmerk — de liberalisering van den volksgeest — met wiskundige zekerheid kan bereiken.

Zelf erkenden we, dat nog scherper resolutie mogelijk is. Bij

Abed-nego vergeleken, is de Vereeniging van »Volksonderwijs» even achterlijk, als ze de wet van '57 vooruit is.

Toch is *scherpe resolutie* voor het nieuwe schoolprogram een al-
 minst te scherpe uitdrukking.

Wat de leeraren der Middelbare School te Amersfoort schreven: dat de Staat nog te inschikkelijk voor het vrije onderwijs was;

wat de heer De Veer op de Amsterdamse meeting uitriep: Met die drijvers niet langer parlementeeren, maar spijkers met koppen slaan!

wat de heer Kappeyne van de Coppello in de Tweede Kamer verklaarde: Dan moet de minderheid maar onderdrukt worden, want dan is ze de vlieg, die de apothekers-zalf bederft!

wat de heer Godefroy betuigde: De Staatsschool sterker maken wil ik, maar uw grieven toegeven, nooit!

zijn o. i. even zoovele teekenen des tijds die onvoorwaardelijk onze uitspraak rechtvaardigen: De *scherpe resolutie* is een *Farao's antwoord*: Laat ons den druk dezer lieden verzwaren! of, wil men, een *Rehabeam's raad*: Onze vaderen hebben u met geeselen geslagen, maar wij zullen u met schorpioenen kastijden!

Het middel, dat hierbij ter doelsbereiking dienst moet doen, is zeldzaam eenvoudig, en laat zich saamvatten in de eentonige bede, die ze tot de Regeering richten: *Geef ons meer geld!*

In dien éénen eisch om meer *geld* uit de Staatskas, lossen zich alle programma's der Liberale staatslieden op.

Meer geld, om onze onderwijzers beter te beloonen.

Meer geld, om meer onderwijzers te kunnen aanstellen.

Meer geld, om meer en betere onderwijzers te kunnen kweken.

Meer geld, om onze scholen nog ruimer en in grooter aantal te bouwen.

Meer geld, om op nog milder wijs in de schoolbehoefte voor ons Staatsonderwijs te voorzien.

Niet tot verwijt zij dit hun gezegd, maar ten bewijze, hoe weinig het recht aan hun kant is, zoo dikwijls zij het zedelijk karakter van *ons* streven meenen gedood te hebben, als is aangetoond, dat de schoolvraag onzerzijds zich tot een geldquaestie herleiden laat.

Om dien eisch, dat hun een twee millioen meer uit de schatkist worde toegestaan, als onafwijsbaar aan te dringen, ontdekken ze ons met voorliefde de diepe wonde waaraan de Staatsschool lijdt.

Ze noodigen u, met hen hun scholen binnen te treden en u te overtuigen, of niet ook u. i. het onderwijzend personeel in getal en gehalte veel te wenschen overlaat, of de vruchten van het onderwijs niet nog zeer gebrekkig zijn; of onvoorwilde voorziening in zulk een noodstand geen eisch van het oogenblik is.

Uitteraard vindt dit geen tegenspraak.

De kreet uit den boezem der openbare onderwijzers tegen zulk een krenken van hun goeden naam blijft uit. Immers dit zou de zaak bederven.

Schoolopzieners en Inspecteurs, wel verre van het voor hun scholen op te nemen, plaatsen zich veeleer aan het hoofd der beweging.

Wij hebben wel het allerminst reden, om ten behoeve van de voortreffelijkheid der Staatsschool apologetisch vertoog te leveren.

Zoo stemt men dan met verrassende eenparigheid toe, dat de Staatsschool dringend verbetering eischt, en is, naar het beweren der wegbereiders voor *Abed-nego*, het onomstootelijk bewijs geleverd, dat de Staat meer geld geven moet.

Bicdt de karigheid der fondsen niet langer beletsel, dan durven ze vertrouwen: 1°. degelijker personeel voor het onderwijs beschikbaar zal komen; 2°. dat de opleiding van dit personeel deugdelijker zal zijn; en 3°. dat het onderwijs op betere scholen, door betere en meerdere onderwijzers gegeven, het volk verder zal brengen.

Dat het vrije onderwijs hierdoor in de klem zal komen, ontkennen ze wel niet; maar wie zal van hen vergen dat ze daarom treuren?

Als gij, voorstander van het Christelijk onderwijs! nog een aanzienlijke som meer dan dusver aan de voor u onbruikbare Staatsschool moogt betalen; als ge, om de concurrentie vol te houden, de tractementen uwer eigen onderwijzers welhaast verdubbelen kunt; als ge ook voor dat verhoogd salaris, in weerwil van uw driewerf herhaalde oproeping, geen candidaat meer vindt; als ge met elk halfjaar uw school in den ongelijken strijd aeterraken en uw deficit op onrustbarende wijs klimmen ziet, en op uw vraag om ondersteuning aan de broederen schrapping van contributie krijgt, wijl ze hun tien of twintig gulden maar eens kunnen uitgeven, en ze nu voor de Staatsschool moesten storten; ongetwijfeld, dan heeft de *scherpe resolutie* der Liberalen uw Christelijke school wel gedood, — maar konden zij dit helpen? Daarom deden ze het niet, ook al moest het er uit volgen!

Dáárom deden ze het niet.

Dit is geen phrase. We gelooven dit oprechtelijk.

Althans van de groote meerderheid der kiezers die men voor deze *scherpe resolutie* opwindt.

Ook van de meerderheid der onderwijzers en schoolmannen, die te veel bezig zijn met hun eigen school, om aan de onze ook maar te denken.

Waarom ook niet van een deel der Pers?

Toch is daarmee het *Liberalisme* niet vrijgesproken.

In het stelsel is *opruiming vrije school* wel terdege *doel*.

De hoofdmannen voorzien dit uitnemend goed.

Toch volharden ze in hun opzet.

Althans Opzoomer en De Veer ontslaan ons van het bewijs, dat in den kriegsraad slechts middel is, wat men op de buitenwacht ter goeder trouw als *doel* verbeerlijkt.

Hoe de Openbare School tegenviel!

Aan de voorstanders is overkomen, wat men gemeenlijk bij een kranke pleegt waar te nemen.

Reeds lang gevoelde men zich niet fiks, maar hield zich toch goed, elke aanmerking over bleekheid van gelaat en fletsheid van oog afsnijdend met de opgeschroefde verklaring »dat men zich heel wel voelde!»... tot men het eindelijk moest opgeven, om, door de ziekte overmand, zich in zwaarmoedige bui naar zijn slaapvertrek te begeven, en, tot het tegenovergestelde uiterste overslaande, nu zich zijn krankheid veel erger voor te stellen, dan ze metterdaad is.

Niet anders verging het ons Openbaar onderwijs.

Sinds lang hadden de physionomen laten verluiden, dat er aan de kerngezondheid der openbare school iets schortte, dat ze loom in haar beweging en onzeker in haar gang was. Haar gelaat teekende.

Maar ge vergist u, zoo ge waant, dat dit de pleegvaders dier school tot bezorgdheid over hun kindeke zou verwekt hebben.

Het tegendeel! van dien.

Niet zonder fierheid hielden ze staande, dat dit aan onze verbeelding, aan ons wangunstig oog lag. Hun pleegkindeke was een toonbeeld van gezondheid, van frisch en krachtig leven tintelend, niet slechts om onze bijzondere school, maar om heel het schoolwezen van Europa tot jaloerschheid te verwekken.

Maar zie, op eenmaal is dat alles anders geworden.

Thans hoort ge niets dan klachten, voelt men overal pijn, is er niets dat deugt, is men in *optima forma* ziek gaan liggen en spreekt men op melancholischen toon reeds van de mogelijkheid, dat de ziekte eens een ernstigen keer nam.

Volle waarheid was er natuurlijk zoo min in de eerste als er nu is in de laatste gemoedsuiting. De openbare school was reeds krank toen ze nog stofte op haar gezond gestel, en is thans nog buiten alle gevaar, nu ze zich inbeeldt, dat, zonder heroieke kuur, de dood wel eens nabij kon zijn.

Evenwel is zoomin haar vroegere grootspraak als de plotselinge overgang tot zwaarmoedige klacht een zielkundig raadsel.

Te minder, daar er metterdaad onmiskenbare teekenen van niet zoo geheel onbeduidende ongesteldheid waarneembaar zijn.

Niet slechts indien ge afgaat op uw eigen indruk.

Niet slechts indien ge op het steenen van de kranke zelve let.

Maar ook indien ge rekent met de wetenschappelijke diagnose, u voorgelegd in het Rijksverslag over het Onderwijs.

Van de complexe symptomen, gelijk onze artsen dit noemen, zwijgen we.

Voor ons, leeken, is kennismeming van de hoofdkwaal genoeg.

Temeer, daar ge op die hoofdkwaal nooit uit eigen vermoeden zoudt gekomen zijn.

Verbeeld u, de Openbare school lijdt aan *atrofie* der hersenen. Ze helpt het DENKEN onzer natie achteruit.

In ernst, wat men ooit zou vermoed hebben, dat nooit.

Dat het godsdienstig en zedelijk leven binnen haar muren schraal bedeed, deels zelfs benadeeld was, viel te gissen.

Dat over onze vaderlandsche historie meer een banale kennis in den vorm van cijfers, namen en gemeenplaatsen, dan degelijke inzichten zouden verbreid worden, was wel eens gezegd.

Maar het *denken* achteruitgegaan!

Het *denken*; de vrije uiting van een welgevormd oordeel! Maar immers, daar was heel ons schoolwezen op aangelegd. Daarop kwam het in de schoolwet eigenlijk aan. Dat was, zoo niet het één-en-al, dan toch het hoofddoel, welks bereiking men ons waarborgde.

Zelfstandige, zelfbewuste, zelfdenkende burgers, met een eigen oordeel en onafhankelijk inzicht te vormen, was immers het heil van het land, en juist uit dien hoofde stelde men een staatsrechtelijke premie op het „denkend deel der natie” in onze kieswet en weigerde in het belang van den Staat, zelfs aan de gemoedsbezwaren gehoor.

Wie zou dan niet denken, dat op dit punt het openbaar onderwijs ten minste puik puik in zijn resultaten zou zijn?

Wie ter wereld had het zich anders kunnen voorstellen, dan dat de producten van het openbaar onderwijs met opzicht tot dit punt overal en zonder exceptie gaaf, geurig en van uitnemende qualiteit zouden zijn?

En lees nu deze verklaring:

„Wat de opstellen betreft mag men van jonge menschen die zich aan een eind-examen onderwerpen, bij het stellen in de moedertaal, verwachten, dat zij blijken geven van *eigen gedachtenleven* en van eigen opvatting.

„DAT HEBBEN DE MEESTE GEËXAMINEERDEN NIET GEDAAN.”

Ook deze:

„De ongunstige afloop van het examen in de geschiedenis schijnt vooral toe te schrijven aan *het weinig nadenken* van de geëxamineerden bij de behandeling der gebeurtenissen van vroeger tijd.”

Of deze:

„Den meesten candidaten ontbrak het aan *zelfbewuste*, theoretische kennis van de taal en haar spraakkunst.”

Voeg er deze bij:

„De kennis der spraakkunst... was bij verre de meeste examinandi zeer onvolledig, bij sommigen *kinderachtig gebrekkig*. Zinscheiding, spelregels, de geslachten der zelfstandige naamwoorden waren bij *bijna allen* een ware *terra incognita*.

„In de groote kunst om hunne gedachten ordelijk, klaar, bondig en vlot voor te dragen, hadden maar *zeer weinigen* het tot een *betamelijke* hoogte gebracht.

„De onwetendheid van sommigen in de letterkunde van hun eigen vaderland *ging alle grenzen te buiten* en was inderdaad *allerschandelijkst*.”

Treuriger verklaring kan men omtrent eigen oordeel en vorming van het denken, ook in de moedertaal, die van het denken tot eerste voertuig dient, wel niet afleggen.

En nu zoudt ge denken, dat deze verklaring wellicht »een hoop boerenjongens" gold, het opkomend geslacht der »domme" Velu-wenaars.

O, neen, die verklaring geldt het keurcorps.

De verklaring slaat op dat uitnemend deel onzer volksjeugd, dat van de lagere naar de middelbare school opklom, alle klassen dier school doorliep en zich aan het eind-examen onderwierp. Eene dier verklaringen, zelfs het uitgelezene der uitnemendheden van dit keurcorps, die na volbrachte studie, zich als onderwijzers op onze middelbare scholen wilden aanmelden.

En nog uw ooren niet geloovend, zegt ge : Maar, dan hebben lasteraars van het Openbaar Onderwijs met zulk een verklaring een valsheid in geschrifte begaan!

Ook dat niet.

Onder deze verklaringen staan de namen van de examinatoren, volbloed Schoolwetmannen.

Maar dan is het stuk ondergeschoven! roept ge uit.

Met uw welnemen. Het staat afgedrukt in het *Verslag*, dat door niemand minder dan den Koning jaarlijks aan de Staten-Generaal wordt ingediend!

Bekentenissen van een ijlende!

We vergeleken gisteren de Staatsschool bij een kranke, die, na er zich lang tegen te hebben ingezet, het eindelijk opgaf en in moedellooze bui aanstonds bang voor zijn leven is.

Alleen dit gaf o. i. den sleutel tot het zielkundig raadsel, dat de Staatsschool, die nog gisteren op haar uitnemendheid boogde, nu plotseling zóó krank en der verdwijning nabij heet, dat, komt er geen krachtige prikkel, haar einde nabij schijnt.

Het loont de moeite, het redeverband na te gaan, waardoor de kranke Staatsschool tot zóó pessimistische conclusie geleid wordt.

Iets wat te eer onmogelijk is, wijl ook haar in oogenblikken van koortsverheffing, al ijlende, bekentenissen ontvallen, die men, afgaande op haar conventionele taal, nimmer in haar overleggingen zou hebben vermoed.

Steeds, het valt niet te weerspreken, liet de Staatsschool ver-luiden, dat zij het hart der natie bezat, dat de overovergroote meerderheid der natie als één man voor haar in de bres zou springen; dat onze scholen der natie werden opgedrongen; en dat, liet men van pressie maar af, schier heel de natie van zelf haar kinderen aan de deur der Openbare school zou brengen.

Onzerzijds is nooit verheeld, dat we, ronduit gesproken, dit niet

geloofden. Veeleer kwam ons voor, dat de natie, wierd haar slechts de vrije keus hergeven, nog het positieve Christendom en de Vaderlandsche traditie, althans bij de opvoeding van haar kroost, zou vasthouden.

Natuurlijk namen de schoolwetmannen ons dit twijfelen aan de populariteit van hun troetelkind zeer kwalijk. Die taal heette volksmisleiding en, wat men ook tot steun dier bewering aanbracht, zij hielden hun grootspraak vol.

Van ons wilde de natie niets weten. De natie was, in haar massaliteit genomen, met hart en ziel gehecht aan *de school zonder positieven godsdienst*.

Zoo bleef lange jaren ons *neen* tegenover hun *ja* staan en men kwam niet verder.

Maar zie, wat gebeurt thans?

Nauwelijks hebben we hun *scherpe resolutie*, hun *decretum horribile*, hun voornemen om ons met *scorpioenen*, in steek van met *geeselen* te kastijden, hun plannen tegen ons *eenig ooilam*, hun geestelijke dwang-cultuurstelsel aan het publiek signaleerd, of plotseling veranderen ze hun sprake en ontvalt hun de bekentenis van eigen ongelijk.

Eerst meende men het *verdeel en heersch* op ons toe te passen, en gaf daartoe gretig publiciteit aan elke afwijkende stem, die uit ons midden opging. Toen men merkte dat dit niet meer baatte en bijna op alle punten van onze linie de eendracht hersteld was, greep men naar het wapen van den spot en plaatste het Vaderland zijn merkwaardigen brief over *Bet en Gees*.

Maar nu ook dit middel ondoeltreffend bleek, is de koortsverheffing toegenomen en de lijderesse aan het ijlen geslagen, om ons confidentiën te doen, waarop we nooit hadden gerekend.

»Restitutie-stelsel! Restitutie-stelsel” zoo roept de kranke aldoor, »dan is mijn school weg!”

Hoe, uw school weg, als we tot een restitutie-stelsel komen?

Weg, bij invoering van een restitutie-stelsel, dat aan elken vader eerst van lieverleê, na verloop van jaren, gedeeltelijk nog maar, de vrije keus zal terugggeven, om zijn kind, dat God hem gaf, te doen opvoeden op een school naar zijn hart.

Is uw openbare school dan weg? *Uw* school, waarvan ge zeldet, dat schier heel de natie ze lief heeft. En zij zou verlaten worden, zoodra de natie *de inspraak* van haar hart kon volgen?

Arme schoolwetmannen! hoe ge uw diepste gedachte in dat ijlen verraaft!

Ei zoo, ge stemt dus nu zelf toe, dat ge op uw openbare school kinderen hebt van ouders, die er hun kinderen liever *niet* heen-zonden.

Niet slechts een enkel kind, maar velen, zeer velen. Zóó velen, dat, liepen ze eens weg, die tegen hun zin bij u bleven, uw school voor een goed deel leêg liep.

Dankbaar nemen we van die bekentenis *acte*.

Immers door u zelf is thans toegestemd, dat uw school, niet

door de vrije liefde van uw volk, niet door de vrije keuze der ouders, maar door dwang, door het afsnijden van een andere mogelijkheid, aan onze natie is opgelegd.

»NA DE DESERTIE ONZER TEGENSTANDERS ZOU DE GEMENGDE SCHOOL OPHOUDEN TE BESTAAN!»

Deze kostelijke volzin staat gedrukt in een hoofdorgaan der Liberale partij.

Het heengaan van *tegenstanders* te beletten, zal volgens u zelf toch wel geen kenmerk van *vrijheid* zijn.

Dat ge *tegenstanders* dwingen wilt bij u te blijven, is thans dus door u zelven beleden.

In hoe grove mate verraadt zulk een bekentenis niet volslagen gemis aan omzichtigheid in woordenkeus en vroed beleid.

Blijkbaar had de *Schoolwet*partij op onze onnoozelheid gerekend.

Ze had gedacht, dat we, ook na haar *scherpe resolutie*, ondanks haar *afgrijselijk decreet*, in weerwil van het *rechtsomkeert* in haar stelsel, als plompe Russische soldaten, onbewegelijk bij ons vernageld stuk wacht zouden houden.

Dan ware hun *coup de main* prachtig gelukt en zou eerlang de doods klok over de Christelijke school geluid zijn.

Nu Groen's scherpe blik ons ook ditmaal uit het gevaar gered heeft, kent hun woede geen grenzen over zoo bittere teleurstelling.

Zij er onzerzijds geen leedvermaak, maar ontbreke evenmin de erkentelijkheid voor wat we ook nu weer aan onzen leader verschuldigd zijn.

De Liberalen hebben door de onvoorzichtigheid van de fractie-Moens veel bedorven in hun eigen spel.

Natuurlijk mag daar partij van getrokken.

De vrijzinnigen ten onzent willen *de vrijheid* niet!

Is dit de volksschool achten?

Hevig wordt van liberale zijde onze drieledige eisch aangevalen. Bewijs, zou men, oppervlakkig bezien, zeggen, dat onze keuze wel slechter kon.

Vooral het *restitutie*-stelsel is hun een doorn in het oog! Ze weten er geen kwaads genoeg van te zeggen en sloven zich letterlijk af, om ons volk, door het voorhouden van een *caricatuur*, tegen dit denkbeeld in te nemen.

Het zij zoo.

Scherpe bestrijding van wat men afkeurt of vreest, is plicht.

Men mag, onzenhalve, bij die bestrijding zelfs ver gaan.

Maar toch vragen we met ernst, mag men zóo ver gaan, dat men ter verdediging van zijn schoolstelsel *de school zelve in minachting brengt?*

En toch, dat doen de Liberalen.

Dat dreigt zelfs, komt er geen protest, hun dagelijksche spijs te worden.

Het Nieuws van den dag (O! leefde Gorter, nog!) gaf daartoe het sein; reeds den volgenden dag volgde de N. Rott. Cour. en het Vaderland geeft er zijn *fiat* op.

Waarmee toch meent ge wel, dat onze liberalistische dagbladen de volkschool op één lijn stellen?

Neen, ge raadt het niet.

Ze gaan zóóver, dat ze haar op één lijn stellen met een *pomp*.

Of ook met een *grindweg*.

Ter variatie met een *loskraan*, een *gaslantaarn* of een *seinpaal*!

Daarmeê dan bij een *stadspomp*, een stuk *klinkerweg*, een eind *asphaltbestrating* en wat dies meer zij, een restitutie-stelsel toppunt van dwaasheid zou zijn, is het huns erachtens ook met dat stelsel afgedaan bij de *school*.

Aan zulk een plompheid hadden wij ons eens moeten wagen!

Hoe ijlings door al de gelederen het wachtwoord zou geklonken hebben, om onze lage, onteerende opvatting van de volkschool als bewijs te doen gelden van onze vijandschap voor volksontwikkeling!

De volkschool met een *stuk straatweg* te vergelijken!

Niet in figuurlijken zin, niet als beeldspraak, maar als rangschikking van de klasse der Staatszorg, waarin ze thuis behoort.

Kan men onedeler, min fijne, meer materialistische opvatting van de volkschool zich denken?

Ei zoo, gelden er voor den Staat bij zijn zorg voor de school geen andere drijfveeren, geen andere overwegingen, geen andere plichten, dan ter sprake komen bij den aanleg van een *schutsluis* of een *waterpomp*?

Durft ge metterdaad de school, waarin ons toekomstig gaslacht wordt opgeleid, met die banale stoffelijke noodwendigheden over één kam scheren?

Staat het met de *school* zooals het met een *stadslachthuis* staat?

Heeft de *school* geen hooger adel, geen fijner bewerktuiging, is ze aan geen hoogere en *dus andere* wetten te onderwerpen, dan een *gasfabriek* of *Liernur-inrichting*?

Geldt wat van de stadstoebehooren tot waterverversching, vrije communicatie en afvoer van vuilnis geldt, daarom ook van de school?

Tegen zulk een minachting nemen wij lichtschuwen, het ook nog voor de volkschool, de openbare school incluis, op!

Zoover zal althans zonder ons protest, de zelfverblindende partijzucht dan toch niet gaan, dat men in Nederland het volk zijn school in één adem met een *slachthuis* of een *gaslantaarn* noemen leert.

Ons dunkt, zelfs de nobeler geesten onder onze schoolwetmannen moeten er zich aan ergeren, dat men in die mate alle kieschheid jegens het volksonderwijs uit het oog dorst verliezen.

Ongetwijfeld, ter misleiding van de schare die niet nadenkt, kon de onhebbelijke zet, juist door zijn plompheid, effect doen: »*Krijgt ge dan geld terug, als ge ziek zijt en dus de straat niet gebruikt?*»

Maar zij onder de liberalen, bij wie nog fijnheid van smaak boven demagogisch gezwets geldt, zullen toch inwendig op dat platte *Nieuws* geknord hebben, dat het zich zóó vergaloppeeren kon en alle achting voor eigen kieschheidsgevoel had uitgeschud.

Te meer, daar het effect van zulke triviale zetten toch nooit blijvend is.

Geloof ons vrij, zelfs onder de lagere klassen van ons volk is de smaak nog te fijn en onbedorven, om althans zúlke platheden niet te wraken.

In het eerste oogenblik moge men er niets tegen weten te zeggen. Maar boven hetgeen men te zeggen weet, gaat ook bij ons volk het instinct.

En meer behoeven we niet. Reeds dat *volksinstinct* weet uitnemend goed, dat een *school* en een *stadspomp* zich niet op één-zelfde leest laten schoeien.

Zij kunnen, die eenvoudige lieden, ja, soms eens hartelijk lachen ook om een zoutelooze aardigheid.

Maar weet wel, indien ge om dien lach gewonnen spel dacht te hebben, hebt ge u *vergist*.

Er leeft in ons volk nog besef van *achting*. Het eischt nog achting voor zijn *Koning*, achting voor zijn *Overheid*, achting voor zijn *Historie*, achting voor zijn *School* óók.

Reeds nu heeft het beseft, dat door de liberalistische pers aan die achting in haar plompe, materialistische vergelijkingen met *pompen* en *kranen* is te kort gedaan.

En ons, niet hun, zal de volksconsciëntie gelijk geven, dat we ter eere van onze volksschool, in naam der nationale eer, tegen zulk een banaliteit hebben geprotesteerd.

Hoe men zichzelf verraadt!

Van liberale zijde roept men wee en ach en tiert raast men, omdat, ja, waarom meent ge wel? omdat ze vreezen, *dat er recht en gerechtigheid zal geschieden*.

Recht en gerechtigheid!

Daarin dat geen dorpsbevolking meer zou gedwongen worden, haar duizenden guldens te verspillen aan een staatschool, die, bij ontstentenis van kinderen, ieder ten spot, leëg staat.

Recht en gerechtigheid!

Daarin, dat geen wetsovertreding, oogluikend geduld, als veiligheidsklep meer dienst zou doen, om een onuitvoerbare wet als practicabel te jken.

Recht en gerechtigheid!

Ook daarin, dat de tegenstanders van elken positieven godsdienst niet langer uitsluitend ten eigen behoeve over 's Rijks schatkist zouden beschikken.

En die kans, zoo het er eene is, dat het tot dit doen van *recht en gerechtigheid* misschien zou kunnen komen, doet een paniek onder hun gelederen ontstaan, vervaart heel het kamp onzer Liberalisten, jaagt hun den doodschrik om het hart.

Van welk een conscientie getuigt dit?

Is men dan metterdaad beducht, dat, wordt recht en gerechtigheid hersteld, *hun school zonder positieven godsdienst* dood zal bloeden?

Ziet men in, dat men, komt het tot recht en gerechtigheid, weg is?

Zou men, tot zelfonderzoek genoopt, dan inderdaad tot de overtuiging zijn gekomen, dat men jarenlang, tegen recht en gerechtigheid in, de natie onderdrukt en eijnsbaar gemaakt heeft aan de tyrannie van een onnederlandsch, antinationaal, het Christendom ontwortelend stelsel?

Nog kunnen we het niet gelooven.

Niet gelooven, wijl onze dunk van het karakter onzer tegenstanders nog te goed is.

Te goed, om ons zulk een dwingelandij, *met voorbedachten rade tegen recht en gerechtigheid ingaande*, bij een Nederlandsche Staatspartij te kunnen denken.

Maar dan blijft er ook geen uitweg.

Dan is hun angst voorgewend, hun vervaardheid geveinsd, hun geroep om hulp gekunsteld.

In hun alarm spreekt dan slechts looze tactiek. Een krijgslist, om het oog van hun doodelijke plannen tegen de Christelijke school af te wenden. Dan stelt men u een hinderlaag, om, schoot ge uit deernis op hun hulpgeschrei toe, u te zekerderder in hun netten te vangen.

Zoo zal het van nu tot aan de Stembus in Juni onophoudelijk gaan.

Laten we ons verschalken, slapen we in, waakt de wachter niet, dan bespringt men u, eer ge er op verdacht zijt; ge wordt overrompeld en betreurt in smadelijke nederlaag te laat uw onverschoonlijke zorgeloosheid.

Zoo dikwijls we gevaar vermoeden, zullen we, gelijk thans, waarschuwen. Brengt een iegelijk die waarschuwing in zijn kring over. Maar ook onze waarschuwing kon telaat komen. En daarom: *Hond u aan uw veldheer!* Groen koos nog nimmer verkeerd. Zie maar, hoe zijn welbeproefde tactiek ook nu weêr onzen tegenstanders een streep door de rekening is.

Inderdaad.

Indien het niet onze medeburgers en landgenooten waren, ge zoudt in uw toornen tegen dergelijk onvaderlandsch, partijzuchtig drijven de maat schier te buiten gaan.

Men kan het zich haast niet voorstellen.

Op een oogenblik dat de positie der Christelijke school, tengevolge van het ellendige systeem onzer schoolwet, feitelijk onhoudbaar is geworden, komt men u van liberale zijde met een dubbel voorslag aan, niet om aan uw grieven recht te doen, maar om u geldelijk dood te drukken op een straffe van inkerkering te dwingen tot afstaan van uw kind aan een school, die ge veroordeelt.

En als ge, hoe ook door machtige hand omklemd, dan toch met al den ernst der overtuiging en de kracht der verontwaardiging nog tegenstribbelt, nog van u af durft slaan, en door uw roepen de conscientie der natie uit haar sluimering wekt, dan raapt men een dozijn scheld- en schimpwoorden op, om u dáárvoor dat ge niet dom en niet laf waart, als een lastigen spelbederver te kastijden.

Voor een *Javaansch kind* heeft men medelij, dat het niet tegen wil en dank van den koffieboom zal plukken. Ten behoeve van den Oost-Indiër, die verre is, spreekt het rechtsgevoel.

Maar als in ons eigen land een *Christenvader*, die niet rijk is, een uit de schaamele, armere klasse der maatschappij vraagt, dat men zijn kind niet dwinge op een school zonder Christus te gaan, dan is datzelfde rechtsbesef op eenmaal verstompt, dan is men op uitbreiding insteê van op inkrimping van zooveel ondragelijker cultuurstelsel bedacht, en wraakt als Majesteitsschennis elke poging van den verdrukte om aan die verergering van zijn lot te ontkomen.

Hadden we nog iets geëischt, dat ons ook maar *een schijn van voordeel* op onze tegenstanders *vooruit* gaf, we zouden ons die onbarmhartige houding begripen.

Maar wat hebben we anders gevraagd, dan dat men ons met anderen *gelijk* zou stellen?

Zijn we dan ook geen kinderen van ons vaderland, Nederlandsche burgers zoo goed als de Liberalisten en Radicalen; behoort dan de Staat niet even weinig of even veel aan hen als aan ons?

En wie geeft hún dan het recht om voortdurend een toon aan te slaan, als waren zij de eigenlijke burgers, wij slechts *bijwoners*, een hoop Heloten, die niet meêrekenen?

En toch, *minder* nog dan *gelijk* vroegen we. We lieten *hen* nog op alle manier in het *voordeel*. Zooverre is het er van daan, dat door ons een privilege ten koste van onze medeburgers wordt begeerd!

Of is het een privilege, als we eischen dat er op kosten der burgerij geen scholen zullen gebouwd worden, om leêg te staan; scholen, waaraan niemand iets heeft dan de spinnen, die er heur web in hangen en de schoonmaaksters, die er een daggeld aan verdienen, om er die webben uit te ragen?

Een privilege, als we eischen, dat art. 23 der schoolwet niet langer met medeweten der overheid in gansche streken van ons land zal overtreden worden?

Een privilege, als we, naardien de Liberalen en Radicalen ten behoeve hunner scholen de schatkist duchtig hebben aangesproken, daar we toch óók Nederlandsche burgers zijn, bescheidenlijk meê ons deel vragen?

Welnu, dát en niets dan dát is de eisch van recht en gerechtigheid, waartegen de toorn, men mag wel zeggen de woede, van een deel der liberalistische pers thans ontbrand is.

Gelukkig voor ons land, dat we er nog kunnen bijvoegen, dat tal van Liberalen, en onder hen niet de onedelsten, zelf dit onbarmhartig drijven afkeuren.

De liberalistische pers — vergeet het niet en de beteren onder de Liberalen zijn twee.

Of deze er eindelijk eens toe komen zullen, om, ter wille van het vaderland, ter wille van recht en gerechtigheid, we voegen er bij, ter redding van hun eigen duchtig uiteengeslagen partij, in eene andere richting koers te zetten?

We weten het niet.

Juni nadert.

Men is door teleurstelling moedeloos geworden.

De waarschijnlijkheid pleit er voor dat de pers alleen aan het woord zal blijven.

Men is niet op zijn gemak; de partij hangt als droog zand aan elkaâr; ze boet al te hard voor vroegere misslagen.

In zulk een stand van zaken nu biedt een *onderwijsquaestie* ter verzameling op de loopplaats een zoo welkom redmiddel.

Het is een *Turksche trom!*

Is er een nevenbedoeling?

De School niet aan de *Kerk*, niet aan den *Staat*, maar aan de *Ouders!* Wat was er tegen dezen eisch in te brengen?

»Eenvoudig dit, antwoordde men, dat bij de ouders de genoegzame prikkel, de noodige belangstelling voor het onderwijs ontbreekt!»

Voor zoover onze ervaring reikt, is dit te bond gesproken. Toch geven we zonder voorbehoud toe, dat een volksschool, die nu reeds, uitsluitend op de belangstelling der ouders drijven moest, gevaar liep, aan den grond te raken.

Maar wat bewijst dit tegen ons stelsel?

Besluit ge dan uw kind jaar in jaar uit te blijven wiegen, op den schoot te houden en de trappen af te dragen, omdat het begint met te vallen, als ge het loopen leeren wilt?

En bovendien, wat alle kracht aan uw tegenwerping ontnemt, is niet door onszelf op den voorgrond gesteld, dat de Staat handelend moest blijven optreden *voor zoolung* en in zoover de veerkracht der ouders ook slechts eenigermate tekort schoot?

Voor de degelijkheid van het onderwijs viel dus niets te duchten.

Toch wilde men er niet aan.

Bleek hieruit niet, dat men nog iets anders dan *degelijk onderwijs* met zijn Staatsschool bedoelde, iets dat men noemen durfde noch wilde, en dat, kwamen de ouders aan het woord, onzen schoolwetmannen ontgaan zou?

Wat dat *iets* was, viel wel te gissen, maar kwam toch niet zóó duidelijk uit, dat men het officieel constateeren kon.

Doorredeneeren werd hierdoor onmogelijk.

Thans niet meer.

Wat toch is gebeurd?

Nu er gehandeld wordt over een schoolwetwijziging, *waarbij van stelselwijziging geen sprake is*, doet zich weer hetzelfde verschijnsel voor.

Dit verschijnsel namelijk, dat de Schoolwetmannen zeggen: Waarborgt ons slechts *degelijk* onderwijs! en dat ze, als ge hun dit onmisbare gewaarborgd hebt, toch niet tevreden zijn, en met te heftiger hartstocht zich verzetten.

Te ontkennen, dat dit verschijnsel zich ook nu voordeed, gaat niet aan.

De tegenstander kan niet loochenen, dat het hem naar zijn voor-geven, geheel belangeloos, *om niets anders dan degelijk volksonderwijs te doen is*. Zijn eigenhandige verklaring ligt ten bureele.

Vraag nu, of onzerzijds waarborg voor *degelijk volksonderwijs* geboden is, en wat dunkt u?

Onzerzijds is verklaard, dat we bereid waren mee te werken 1. tot verbetering van het lot der onderwijzers; 2. tot vermeerdering van onderwijzend personeel in de scholen; 3. tot betere opleiding van de onderwijzers; en 4. tot verhooging van het peil van onderwijs.

Verklaard, dat o. i. de Staat zorg moest dragen dat de gelegenheid om openbaar onderwijs te ontvangen ruimschoots, overal en steeds aanwezig was voor de kinderen, wier ouders of voogden dit voor hen verlangden.

Verklaard, dat o. i. aan alle ouders of voogden, die ander onderwijs voor hun kinderen of pupillen verlangden, de mogelijkheid moest verschafft worden om dit te verkrijgen op een voet, waarbij de degelijkheid van het onderwijs geen schade leed.

Verklaard eindelijk, dat o. i. de Staat de strengste contróle over alle scholen, openbare of bijzondere, behoort te oefenen, en elke school, waarin de degelijkheid van het onderwijs onvoldoende bleek, moet sluiten.

Mogen we den tegenstander vragen, wat er in deze voorstelling aan de *degelijkheid van het onderwijs* ontbreekt?

Vragen: of de *degelijkheid van het onderwijs* hierbij niet op alle manier *winnen* zou?

Beleefdelijk uitnoodigen, dat men ons aanwijze, *waar* zijns inziens de leemte zich voordoet, die in de degelijkheid van het onderwijs zou overblijven?

We vragen dit met aandrang en kunnen ons niet voorstellen, dat althans niet één enkel der vele bladen, waarover de School-

wetmannen beschikken, dit hoofdpunt voor den volke duidelijk zou willen maken.

Ze zijn hiertoe verplicht.

Immers, het is uit *dien* hoofde dat ze voorgeven zich tegen ons te verzetten; het is ten behoeve van *dit* belang dat ze heel het land onder de wapenen roepen; het is de *degelijkheid van het onderwijs*, die naar hun zeggen, bedreigd wordt.

Evenwel, indien niet alles ons bedreigt, zal het den eerlijken tegenstander volstrekt *onmogelijk* zijn, hier ook maar een stroospier tusschen te brengen.

Immers, de eischen door hemzelf voor dergelijk onderwijs gesteld, nemen *wij* over en *voegen er voor het bijzonder onderwijs nog een waarborg bij*, dien hij niet stellen kon.

Toont hij dus aan, dat onze eisch aan de *degelijkheid van het onderwijs* te kort doet, dan veroordeelt hij hiermee tevens zijn eigen program, veroordeelt het zelfs *a fortiori*.

Ook hier stuiten we dus, even als het vorig jaar met ons stelsel *de school behoort den ouders!* op het zonderling verschijnsel, dat de Schoolwetmannen ook met den deugdelijksten waarborg voor degelijk onderwijs *even ontevreden blijven, ja, nog hartochteltijker opvliegen*.

Waaraan mag dit liggen?

Het kan natuurlijk alleen hieraan liggen, dat er nog iets anders achter schuilt, dat ze *niet* noemen, en dat hun, vergelijken-derwijs althans, nog meer dan de degelijkheid van het onderwijs ter harte gaat. Dat ze een *nevenbedoeling* hebben?

Wat die *nevenbedoeling* is, kan men thans met tamelijk groote zekerheid uitmaken.

Niet de zucht om verdraagzaamheid aan te kweeken. Was daarvoor in de openbare school het goede kruid gewassen, het zou in aanmerking komen; heel het corps onzer schoolwetmannen, hun pers inclus, tot een driejarigen cursus op zulk een school te veroordeelen. Althans *hun* verdraagzaamheid kan niet sprekender dan in het „kattepootje” gesymboliseerd. Herinner u wat de Genestet er van placht te zeggen! Thorbecke heeft, volgens Miquel, zelf de onbruikbaarheid der gemengde school voor dat doel beleden.

Er schuilt iets anders achter en het Nieuws van den Dag heeft ons op den goeden weg geholpen, om er achter te komen wat dat *iets* is.

De school, zoo schreef dit handigste der liberale organen, moet o. a. óók dienst doen, om de dogma's, de veroordeelen te bestrijden.

O, zoo!

Nu begrijpen we er meer van.

Natuurlijk, *dan* kunt ge de bijzondere school niet gebruiken. Contrarie van dien. Dan moet ge haar den kop indrukken. Immers de bijzondere scholen leeren vaak als *levenswijsheden* vereeren, wat gij u vermeet »veroordeelen” te noemen.

Toch is dit nog het ware niet. Het helpt ons op weg, maar het *eigenlijke* ligt nog verder.

Dat kwam eerst uit, toen het *Vaderland* de onvoorzichtigheid beging, om zoo zonderling vroeg met een verkiezingsartikel te komen en ons een kijkje gunde in de beteekenis van de Zendingstochten, die de heeren Kerdijk en Moens door het land ondernamen.

Van dat oogenblik was de toeleg duidelijker.

Openlijk werd geafficheerd, dat de Onderwijs-quaestie parool in Juni zou zijn.

De saamkoppeling van Staatskundige groepen, die men de »liberale partij» noemt, ligt uiteengevallen.

Kappeyne en Levy moeten desniettemin in Juni kameraadschappelijk naar de stembus kunnen gaan.

Van een verschil, als tusschen de Thorbeckianen en Putteanen. tusschen Vissering en Van Houten, tusschen het *Vaderland* en de *N. Rott. Cour.* bestaat, mag dan niets te merken zijn.

Te minder daar »de partij» nog zeer lijdende is aan de naweeën van haar laatste ministeriën, die haar voorshands elke mogelijkheid benemen tot het oefenen van zedelijke kracht.

Daartoe nu werd de Schoolquaestie op den voorgrond geschoven.

T. w. de schoolquaestie in haar Moens-Kerdijkschen vorm, d. i. naar den zin der radicalen. Of ze wilden of niet, de oude Liberalen moesten thans *meê*, en zelfs Godefroi haastte zich om van volgzzaamheid blijk te geven.

Te meer beloofde men zich hiervan wijl men hierdoor in elken schoolmeester een natuurlijken verkiezingsagent in elk dorp en in elk gehucht verkreeg en allicht de annexatie van de linkerzij der Conservatieven kon doorzetten.

Hieruit maken wij op, dat er een samenhang moet bestaan tusschen den strijd voor de Openbare School en den welstand der Liberale partij in de Junimaand, die hoewel geheel buiten de *degelijkheid van het onderwijs* omgaande, niettemin voor de schoolwetmonnen van *overwegende* beteekenis is.

Hetzij zoo!

Aan ieder het recht zijn positie te kiezen.

Slechts één eisch:

Dat men den Farizeër niet aan het woord late komen!

In dat blijvend mooispreken over »de *degelijkheid* van het onderwijs» zou iets al te huichelachtigs komen!

Heb mannenmoed en noem de dingen bij hun naam!

Met een tusschenruimte van circa acht dagen zullen nog een drietal reeksen hoofdartikelen, overgedrukt uit **de Standaard**, in denzelfden vorm als deze brochure verschijnen, onder de volgende titels:

IV.

HET REDMIDDEL.

V.

DE SCHOOLWET VOOR DE VIERSCHAAR VAN EUROPA.

VI.

HET RESTITUTIE-STESEL.

De prijs van iedere brochure is 10 Cents.